

מה דינן של עוגיות מצה עשירה?

הרב יצחק דביר

קמח המעורב עם מים עלול להחמיץ אם לא שומרים עליו כיאות, ולא אופים אותו תוך 18 דקות. בענין קמח שמעורב עם נזלים אחרים (מי פירות וכדו'), הנקרא 'מצה עשירה' נחלקו הדעות, יש הסוברים שהוא מחמיץ מהר יותר, כך שקשה לשלוט עליו שלא יחמיץ, ויש הסוברים להיפך שקמח שאין בו תערובת של מים אינו מחמיץ כלל¹.

למעשה דעת השולחן ערוך² שאין כל מניעה מלאפות ולאכול מצה המורכבת מקמח המעורב בנזלים שונים שאינם מים, וכך גם מנהג הספרדים, ואילו הרמ"א³ מציין שמנהג האשכנזים לחשוש לדעות האוסרים ולהמנע ממצה שכזו.

עד כה הדין ברור: ספרדים נוהגים לאכול מצה עשירה, ואשכנזים נוהגים אמנם שלא לאוכלה, אך ודאי שאינם מתייחסים אליה כחמץ ממש. בענין עוגיות מצה עשירה הסוגיא סבוכה יותר, שכן עוגיות אלו מיוצרות בשיטות תעשייתיות מורכבות, הכוללות עירוב של חומרים כימיים וחומרי עזר שונים המיועדים להיטיב את מרקמו וטעמו. פוסקי דורנו הצביעו על שתי תקלות הנובעות מכך:

א. השולחן ערוך⁴ כתב שמי פירות אמנם אינם גורמים להחמצת העיסה, אך "מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך אין ללוש בהם". במפעל תעשייתי גדול קשה מאוד לשמור שלא יתערבו מים בתהליך הכנת העיסה, בפרט כאשר המים נדרשים לשם שטיפת המכונות. כמו כן מיץ הענבים עצמו עלול להכיל בתוכו מים, וחלק מחומרי ההתפחה מופקים ממים ואף מפרישים מים אל תוך העיסה.

ב. כחלק מהמאמץ לשיפור טעם העוגיות מערבים בהם אבקת אפיה המיועדת להתפחת העיסה. בעל המשנה ברורה⁵ התבטא בחריפות כלפי מצה עשירה שמערבים בה שמרי התפחה וכתב שמצה זו "הוי חמץ גמור!"

1. ראה גמרא פסחים לו. ורש"י ותוספות שם.

2. או"ח תסב, א.

3. שם סעיף ד.

4. שם סעיף ב.

5. בביאור הלכה שם על סעיף ד.

מחמת הטענות הללו התריע הגאון הרב מרדכי אליהו שעוגיות אלו **נחשבות לחמץ גמור בין לאשכנזים ובין לספרדים**, חובה לבער אותם מן הבית לפני פסח, ולא לרוכשם גם לאחר הפסח שכן הן 'חמץ שעבר עליו הפסח'⁶.

מאידך דעת הגר"ע יוסף⁷ שאמנם לדעת המשנה ברורה עוגיות אלו נחשבות כחמץ, אך לספרדים מותר לאכול מעוגיות אלו, כאשר במפעל מקפידים שלא יתערבו מים בעיסה. משום שהמים המעורבים באבקת האפיה ובמיץ הענבים כבר אינם נחשבים למים, ולדעתו עיסה שאינה מכילה מים אינה מחמיצה גם אם מוסיפים לה חומרים מתפחים. לאור פסק הלכה זה ישנן רבנויות מקומיות שנותנות כשרות על עוגיות מצה עשירה.

למעשה: בין הפוסקים הספרדים יש מחלוקת האם עוגיות מצה עשירה כשרות לפסח, אך **לאשכנזים הפוסקים כמשנה ברורה עוגיות אלו נחשבות לחמץ גמור לכל הדעות**. משום כך לא מומלץ לתת לילדים להסתובב עם עוגיות אלו לפני הפסח במקומות שכבר עברו נקיון לפסח, וכן יש להמנע מלרוכשם לאחר הפסח. וכל בעל מכולת מעדות אשכנז ישים את לבו לכך וימכור את העוגיות הללו לגוי קודם הפסח במכירת החמץ.

6. בבירור הטענות עיין בשו"ת בנין אב ח"ד סימן כו.

7. יביע אומר ח"ט או"ח מב, ועיין עוד בביאור שיטתו בהרחבה בשו"ת שמע שלמה ח"ד סימן יג.